

УДК 378

ВИХОВАННЯ У СУЧАСНОГО СТУДЕНТА ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО ЗАКЛАДУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАУКОВИХ ЗНАНЬ: ДОСВІД КАФЕДРИ ІНЖЕНЕРНОЇ ПЕДАГОГІКИ**О.П. Лучанинова**

Автор окреслює систему роботи, форми і методи виховання у студентів вищого технічного закладу ціннісного ставлення до наукових знань, розкриває методичний потенціал педагогів у даному питанні.

Ключові слова: ціннісне ставлення, виховний потенціал, самостійність і самодостатність особистості, творча активність, системний підхід, наукова діяльність.

Становлення молодого української держави потребує зміцнення інтелектуального потенціалу нації, посилення рівня фахової підготовки студентів. Особливої уваги у цьому контексті потребує виховання нової української еліти, яка б вирізнялася високим інтелектом, здатністю творчо та компетентно приймати складні рішення та мати високу гуманістичну моральність. Безперечно, питання виховної роботи зі студентською молоддю, яка є потенційною елітою нації, набуває надзвичайної важливості.

Вищий навчальний заклад має великий виховний потенціал, який визначається в тому, що студентська молодь, яка формується через вузівське середовище, проникає у різні соціальні сфери, селективно впливає на навколишнє середовище й вносить у його розвиток ціннісний смисл. Перспективою розвитку виховної практики вищих технічних навчальних закладів повинні виступити нові принципи й орієнтації розвитку особистості студента відповідно до змісту соціальних ситуацій в умовах суспільства, що трансформується. На наш погляд, головним завданням ВТНЗ має бути створення умов для розвитку у студентів ціннісного ставлення до наукових знань, їхньої готовності виступати агентом соціальної дії на тлі динамічних соціальних процесів.

Настав час нової освітньої парадигми, яка передбачає стосовно вищої освіти також набуття компетентності, ерудиції, формування

творчості, культури особистості. У цьому її головна відмінність від старої парадигми, що загалом була спрямована на навчання (її гаслами були: знання, вміння, навички і виховання).

Пошук шляхів запровадження нової парадигми і відповідних нових моделей освіти не обмежують збільшенням обсягів змісту навчальних дисциплін або термінів навчання. Йдеться про досягнення принципово інших цілей освіти, які ніколи раніше не формулювали і які полягають у досягненні нових, вищих рівнів освіченості кожної особистості та суспільства загалом.

Перед сучасною вищою школою постало завдання максимального розкриття і розвитку потенціалу студентської особистості, формування людини як суб'єкта соціального та професійного життя, підготовки її до самовдосконалення, самовизначення та самореалізації. Нова українська вища школа має забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарованості й талантів. На кафедрі інженерної педагогіки НМетАУ багато уваги приділяється саме цим питанням.

Здійснивши аналіз науково-методичної літератури із даної проблеми, можемо констатувати, що у процесі підготовки майбутнього фахівця виникає ряд суперечностей: невідповідність між соціальною потребою в інтелектуальній еліті та реальним станом професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів; між потребою суспільства в технічно обдарованих кадрах і недостатньою розробленістю навчально-методичного забезпечення їх підготовки; між потребами обдарованого студента і недостатнім професійним рівнем підготовки викладача до роботи з обдарованими студентами, його вмінням прищепити або розвинути мотивацію до наукових знань як цінності тощо.

Маючи інтерес до навчання, майбутньої професії, студенти вже з першого курсу повинні правильно організувати свою навчальну діяльність, привчити себе до усвідомленого сприйняття знань, що дозволить їм бути активними учасниками навчально-виховного процесу; сформуванню мотивацію до навчальної і пізнавальної діяльності; використовувати отримані знання, вміння і навички безпосередньо у повсякденному житті з перших років навчання у ВТНЗ; накопичити власний практичний досвід, який стане підґрунтям для подальшого вибору професійної діяльності і самореалізації молодого фахівця.

Актуальність теми обґрунтована й тим, що через ефективні засоби навчання можна сформувати стійку мотивацію до навчання студентів, яка знадобиться їм у майбутній професійній діяльності. Проблема створення педагогічних умов для мотиваційного поля студентів є актуальною, значущою і нагальною, оскільки висвітлює необхідність: нових підходів до організації навчально-виховного процесу у вищій освіті, а саме під час вивчення технічних дисциплін; перегляду існуючих методів, форм і засобів навчання у технічному ВНЗ; використання основних положень особистісно зорієнтованого підходу у процесі викладання технічних дисциплін та виховання ціннісного ставлення до наукових знань.

У педагогічній теорії та практиці ведеться пошук шляхів та засобів виховання у сучасного студента технічного вищого закладу ціннісного ставлення до наукових знань. Багато науковців у своїх працях звертають увагу на існування нерозривного взаємозв'язку між поняттями «наука», «знання» і «цінність». Так, наприклад, Ю. Шрейдер пише, що знання про навколишню дійсність, які здобуваються через науку, займають переважне місце в тій сукупності знань, якими володіє людство взагалі [7, с. 28]. Певний внесок у дослідження проблеми формування наукових знань як основи ціннісного ставлення до світу зробили А. Аміров, К. Ахіяров, Г. Ачкасова, К. Востокова, Г. Єскіна, Л. Жовтан, О. Набока, М. Шехтер та інші.

Науковцями визначено такі стратегічні завдання: формування цілісної загальнодержавної системи виявлення і підтримки обдарованої молоді; розвиток та реалізація її здібностей; стимулювання творчої роботи учнів, студентів, учителів та викладачів вищих навчальних закладів; активізація навчально-пізнавальної діяльності молоді; формування резерву для вступу у вищі заклади освіти, магістратуру та аспірантуру; підготовка наукових, педагогічних та науково-технічних кадрів [3-5].

Мета статті - окреслити систему роботи, форми і методи виховання у студентів ціннісного ставлення до наукових знань, розкрити методичний потенціал педагогів у цьому питанні.

В останньому розділі Національної доктрини прогнозують очікувані результати: "Реалізація Національної доктрини забезпечить перехід до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу особистості та суспільства. В результаті цього відбудуться

потужні позитивні зміни у системі матеріального виробництва та духовного відродження, в структурі політичних відносин, побуті й культурі [4].

Зростуть самостійність і самодостатність особистості, її творча активність, що зміцнить демократичні основи громадянського суспільства і прискорить його розвиток.

На основі концептуальних положень про розуміння особистості як відкритої системи, здатної до саморозвитку і самовдосконалення, людина постає як цілісна єдність природного і суспільного, об'єктивного і суб'єктивного, внутрішнього і духовного начал, в якій усі визначені сторони взаємодії виступають необхідними моментами. Тому процес формування особистості має відбуватися цілісно й системно [1, с. 15].

Процес навчання студентів у технічному закладі ґрунтується на розумінні їхнього мотиваційного поля. Підтримка і розвиток обдарованої особистості є одним із провідних завдань вищого навчального закладу. Розвиток обдарованості майбутнього спеціаліста потребує створення у ВТНЗ цілісної, самокерованої системи, яка передбачає виявлення та підтримку обдарованої молоді; розвиток та реалізацію її здібностей; стимулювання творчої роботи студентів та викладачів; активізацію навчально-пізнавальної діяльності молоді; формування резерву для вступу у ВТНЗ, магістратуру та аспірантуру, підготовку наукових та педагогічних кадрів [1, 36].

Визначальним моментом технічно обдарованих студентів є мотивація їхньої творчої активності, високі показники мотивації досягнення, які сприяють формуванню творчої спрямованості завдяки таким особистісним рисам, як наполегливість, самостійність, усвідомлення власних здібностей, проекція знань у майбутнє. А. Хуторський відзначає, для того щоб «організувати мотивований прояв і розвиток особистісних освітніх смислів студента, необхідно у змісті освіти відобразити перш за все такі ключові освітні об'єкти і відносини між ними: фундаментальні об'єкти оточуючого світу, особистісний досвід студента стосовно цих об'єктів, фундаментальні досягнення людства стосовно цих об'єктів» [6, с. 186].

Творча активність є способом утвердження особистості, що розвивається, у системі суспільних стосунків. Мотиви творчої активності, ув'язуючись у свідомості зі здібностями, стають детермінантами розвитку обдарованості. Мотивація творчої активності забезпечує постійну свідому

та підсвідому, довільну та мимовільну складну мисленнєву роботу, яка не завжди пов'язана з конкретною діяльністю, але має виражену пошуково-творчу спрямованість.

Виходячи з цього, ми можемо зазначити, що діяльність студента вже є професійно спрямованою, вона специфічна за своєю метою, умовами, мотивами. Поняття мотивації включає сукупність факторів, механізмів, процесів, які сприяють виникненню спонукань до реальної або потенційної конкретно-спрямованої активності. Стійкий і сильний науково-пізнавальний мотив сприяє тому, що особистість не має потреби в зовнішніх стимулах і її рівень самостійності досить високий. Важливими є і загально-соціальні і професійні мотиви. Обираючи подальший шлях після закінчення школи, підліток апріорі мотивує себе до дії. Оптимальним варіантом розвитку цієї мотивації до неперервного одержання освіти є досягнення такої відповідності між групами мотивів, що сприяє зростанню ефективності пізнавальної діяльності і веде до успішного кінцевого результату вибору.

Життєво-практична інформація діє на свідомість студента, підтверджуючи чи спрощуючи цінність того, що пропонується в процесі професійної підготовки. Вона, в одному випадку, допомагає налаштуватися на серйозне навчання, а в іншому – вчити тільки задля підтвердження свого статусу або щоб не засмучувати батьків. Саме тому насамперед необхідно за допомогою анкетування виявити чинники, які входять до мотиваційного поля студента. І вже надалі, позбуваючись формального підходу в навчанні, перетворити навчальну діяльність в органічне засвоєння знань за допомогою нових методів надання інформації, з головним завданням зацікавити і активувати бажання сприймати і засвоювати студентами навчальний матеріал. Для успішного управління системою навчання викладачеві слід заздалегідь спроектувати педагогічний процес, визначити оптимальні шляхи досягнення мети управління. Оптимізація може йти шляхом вдосконалення змісту навчання, тобто приведенням його у збалансований стан відповідно із потребами суспільства і можливостями студентів.

Сьогодні вища школа несе пряму відповідальність за кадрове забезпечення науково-технічного прогресу, підвищення ефективності суспільного виробництва, духовного життя, розвитку науки. Творчість є видом діяльності, який створює якісно нові матеріальні і духовні цінності

або висуває нові, ефективніші способи розв'язання тих чи інших наукових, технічних, соціальних та інших проблем.

Сучасна система навчально-наукової діяльності вищого навчального закладу спрямована на виховання наукової культури особистості з максимально можливою індивідуалізацією, створенням умов для саморозвитку, утвердженням професійної етики студентів.

У металургійній академії підтримується наукове середовище, яке сприяє формуванню й розвитку у студентів науково-дослідницьких умінь, залученню їх до активної самостійної наукової діяльності. Упродовж усіх років навчання майбутніх фахівців – інженерів-педагогів в академії важливу роль відіграє системний підхід. Звісно, той, хто бере участь у науковій роботі, не обов'язково стане науковцем, але щоб стати науковцем, бажано займатися науковою роботою ще з першого курсу.

Наразі на кафедрі склалася система науково-дослідницької роботи студентів як складової професійної підготовки, яка спрямована на формування і реалізацію творчих здібностей майбутніх фахівців. Науково-дослідницька робота студентів як в академії, так і на кафедрі здійснюється за трьома основними напрямками: науково-дослідницька робота у навчальному процесі; науково-дослідницька робота студентів у позанавчальний час (робота психолого-педагогічного клубу); науково-організаційні заходи: конференції, конкурси, олімпіади тощо.

Науково-дослідницька робота студентів у навчальному процесі є обов'язковою і визначається навчальними планами спеціальностей. Мета цього виду діяльності, обов'язкової на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях, – формувати науковий світогляд, сприяти молодим дослідникам в опануванні методології і методів наукового пошуку. Її ефективність залежить від всіх компонентів системи професійної підготовки, спрямованості мотиваційної сфери студента на дослідницький пошук із першого до випускного курсу.

Значну роль у розкритті ціннісної культури студента і перетворення її на творчу діяльність відіграють мотиви і воля. Тому освітня діяльність вищої школи завжди має предметно формувати і збагачувати мотиви творчої діяльності майбутнього спеціаліста, яка сама по собі є цінністю. Виховний вплив викладача, колективу, суспільних організацій у свою чергу стимулює ідейно-моральне усвідомлення мотиву, що виник, духовні і фізичні можливості для досягнення цілей і певних результатів діяльності. Підготовка ініціативних і творчо мислячих спеціалістів має

здійснюватися на основі реальної єдності навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи і соціально-політичної діяльності студентів. У будь-якому змістовному вигляді творчої діяльності є два рівні: репродуктивний і продуктивний. Для зручності їх часто називають репродуктивною і продуктивною діяльністю. Репродуктивна діяльність спрямована на одержання відомими засобами наперед визначеного результату і полягає у стереотипному тиражуванні одного й того самого.

Продуктивна діяльність – це або створення нових цінностей, або досягнення, одержання відомого результату новими, більш ефективними способами і засобами. Ці два типи діяльності не можна протиставляти, відривати один від одного. Продуктивна діяльність неможлива без своєї основи – репродуктивної. Жодна людина не здатна стати творцем, не оволодівши нормами професійної майстерності. Якщо студенти не оволоділи правильним стилем роботи, якщо в них недостатньо сформувалися професійні знання, методи, навички й уміння, суспільно-політичні знання і слабо засвоєні правила повсякденного людського життя та культури, то їхній ціннісний потенціал успішно розвиватися не може. Методологічною передумовою повноцінного формування ціннісного ставлення до наукових знань студентів є діалектична єдність репродуктивного і продуктивного типів діяльності в усій системі навчання, освіти і виховання, суспільному житті й спілкуванні.

Науково-дослідницька робота студентів у позанавчальний час виступає продовженням навчально-дослідницької і є ефективним засобом об'єктивного вияву навчально-наукових цінностей студентської молоді, реалізації її творчих здібностей, стимулювання потреби у творчому оволодінні знаннями, активізації навчально-пізнавальної діяльності. Серед форм наукових досліджень, до яких залучаються студенти в позанавчальний час, є психолого-педагогічний клуб, на засіданнях якого студенти знайомляться із проблемами у вітчизняній науці, глибше вивчають окремі питання, опановують принципами, методами, прийомами ведення наукової роботи, формують основні навички, необхідні для подальшої самостійної роботи, здійснюють критичний аналіз існуючих наукових концепцій, збирають і обробляють емпіричний матеріал, опановують методологію і логіку наукового дослідження ще до вивчення дисципліни «Методологія та методи науково-педагогічних досліджень».

Цікавою формою роботи є залучення студентів до участі в стипендіальній програмі «Україна. Завтра. UA» фонду Пінчука. Студенти 4-5 курсів, у яких вже склалася ціннісна система наукових знань та вмій, мають можливість подати свою наукову роботу, написати наукове есе, взяти участь у професійних та рольових тренінгах, виявити навички лідера, людини, здатної прийняти важливе професійно-наукове рішення в нестандартній ситуації.

Завданнями для самостійної роботи студентів із дисциплін «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання» передбачено навчання студентів аналізувати наукові джерела, готувати наукові доповіді, виступати перед аудиторією. На старших курсах студенти залучаються до виконання наукових тематичних досліджень кафедри. Результатом такої роботи є підготовка студентами робіт для Всеукраїнського конкурсу на кращу студентську наукову роботу. Корисним є спілкування студентів під час «круглих столів» із науковцями, знайомство з сучасними напрямками науки. Різноманітні конференції, конкурси та олімпіади дозволяють підбити підсумки такої творчої роботи. На всеукраїнських та регіональних конкурсах студентських наукових робіт, а також олімпіадах творча та наукова робота студентів кафедри інженерної педагогіки щорічно оцінюється дипломами та грамотами в різних номінаціях. Важливу роль у роботі зі студентською молоддю відіграє система заохочень. Кращі студенти отримують дипломи НМетАУ, про їхні успіхи можна прочитати в газеті «Кадри металургії».

Окремо треба зазначити, що в технічному вищому закладі існує проблема, пов'язана з готовністю самих викладачів до роботи щодо прищеплення наукових знань як цінності студентам. Більшість викладачів не готові до роботи, наприклад, з обдарованими студентами: їм не вистачає як теоретичних знань стосовно обдарованості, її проявів тощо, так і практичної підготовки щодо діагностики, ідентифікації та розвитку обдарованості в студентів. Ця проблема може бути темою наступних досліджень.

Отже, організація процесу виховання у сучасного студента технічного вищого закладу ціннісного ставлення до наукових знань, а саме: майбутніх інженерів-педагогів, передбачає перебудову навчально-пізнавального процесу (цілей, завдань, змісту, форм та методів) і спрямування його на самоактуалізацію особистості студента,

вмотивоване оволодіння знаннями, вміннями, навичками щодо наукової діяльності як цінності, розвиток та саморозвиток особистісних та професійно значущих якостей студентів (дослідницьких здібностей, креативності, професійної спрямованості, педагогічної майстерності тощо). Виховання ціннісного ставлення до наукових знань студента технічного вищого закладу – пріоритетне завдання педагогів у підготовці конкурентоспроможного фахівця.

Виховання, культура мають бути первинними стосовно політики, економіки, безпеки. Тільки за цієї умови люди зможуть набути надійної, довірчої, довгострокової, моральної і духовної основи свого існування. Відомо, що поняття "виховання" набагато ширше ніж поняття "навчання". Прийшов час педагогам різних країн починати вибудовувати багатовекторний гармонійний культурний простір в освіті.

Література

1. Антонова О.Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів: Монографія. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. - 460 с.
2. Бутківська Т. В. Цінності в контексті соціокультурної освіти // Педагогіка і психологія. – 1995. - №3(8). – С. 8-12.
3. Концепція державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 роки (2007 р.)
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.)
5. "Програма роботи з обдарованою молоддю на 2001-2005 роки (2001 р.).
6. Хуторской А.В. Современная дидактика. – С.Пб: „Питер”, 2001. – 536с.
7. Шрейдер Ю. А. Ценности, которые мы выбираем. Смысл и предпосылки ценностного выбора. – М.: Пресс, 1999. – 95 с.

Автор определяет систему работы, формы и методы воспитания у студентов высшего технического заведения ценностного отношения к научным знаниям, раскрывает методический потенциал педагогов в данном вопросе.

Ключевые слова: *ценностное отношение, воспитательный потенциал, самостоятельность, самодостаточность личности, творческая активность, системный подход, научная деятельность*

The author defines system of work, the forms and methods of education at students of the higher technical institution of the valuable relation to scientific knowledge, opens methodical potential of teachers in this point in question.

Keywords: *the valuable relation, educational potential, independence, self-sufficiency of the person, creative activity, system a campaign, scientific activity.*

Лучанінова О.П. - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки Національної металургійної академії України (м. Дніпропетровськ, Україна)

Рецензент – кандидат педагогічних наук Л.Л. Маркіна

УДК 159.937

СУБ'ЄКТНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В КОНЦЕПЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Т.Є. Мальцева

У статті з'ясовуються нові концептуальні підходи до визначення змісту і призначення соціальної роботи в процесі навчання у вищому навчальному закладі, принципи формування професіоналізму у майбутніх соціальних працівників, в основі яких лежить розвиток власних сил особистості, суб'єктність. Розкриваються нові змістовні принципи стандартизації вищої школи, засновані на нових підходах призначення і функцій соціального працівника, нові напрями, що значно розширює аспекти соціальної роботи педагогічними і психологічними функціями та передбачає її суб'єктність.

***Ключові слова:** зміст і призначення соціальної роботи, суб'єктність, професіоналізація, стандартизація вищої освіти.*

Підходи до професіоналізації соціальних працівників в усьому світі базуються на соціальній політиці. Звичайно, кожний вищий навчальний заклад розробляє свою концептуальну модель навчання майбутніх фахівців соціальної сфери. Знаково, що стандартизація вищої освіти враховує два підходи до спрямованості соціальної роботи у бік суб'єктності клієнта. Закономірно, що в процесі визначення концепції підготовки соціальних працівників необхідно враховувати й опиратися на економічні та соціальні реформи, адже власне вони впливають і вирішальним чином впливатимуть на сутність соціальної діяльності в майбутньому і на систему вимог, що пред'являтимуться до професійних працівників усіх сфер.